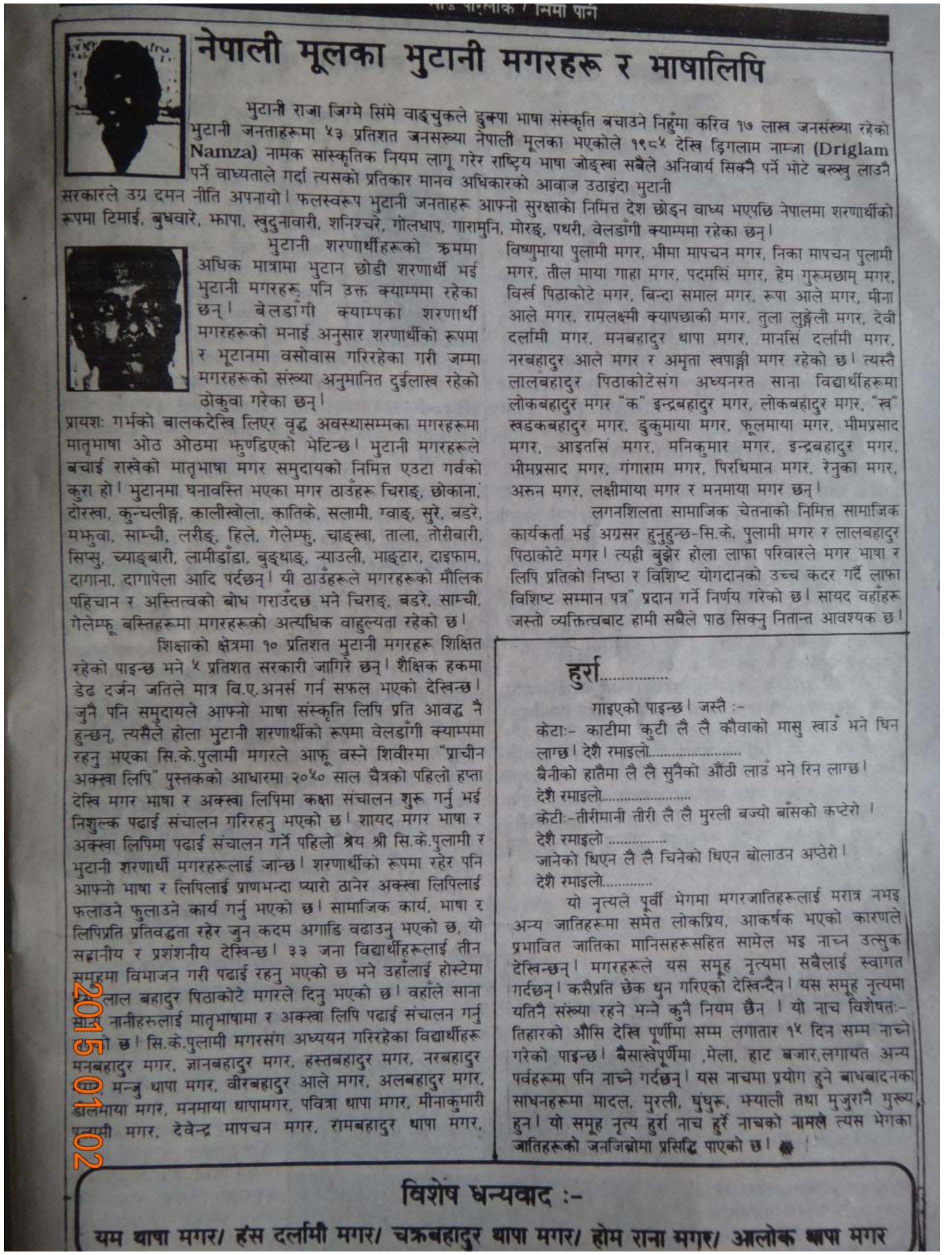

नेपाली मूलका भुटानी मगरहरू र भाषालिपि

भुटानी राजा जिग्मे सिंमे वाङ्चुकले डुक्पा भाषा संस्कृति बचाउने निहुँमा करिव १७ लाख जनसंख्या रहेको भुटानी जनताहरूमा ५३ प्रतिशत जनसख्या नेपाली मूलका भएकोले १९८५ देखि ड्रिगलाम नाम्जा (Driglam Namza) नामक सांस्कृतिक नियम लागू गरेर राष्ट्रिय भाषा जोङ्खा सबैले अनिवार्य सिक्नै पर्ने भोटे बख्खु लाउनै पर्ने वाध्यताले गर्दा त्यसको प्रतिकार मानव अधिकारको आवाज उठाइंदा भुटानी सरकारले उग्र दमन नीति अपनायो। फलस्वरूप भुटानी जनताहरू आफ्नो सुरक्षाको निमित्त देश छोड्न वाध्य भएपछि नेपालमा शरणार्थीको रूपमा टिमाई, बुधवारे, झापा, खुदुनावारी, शनिश्चरे, गोलधाप, गारामुनि, मोरङ, पथरी, वेलडाँगी क्याम्पमा रहेका छन्।

भुटानी शरणार्थीहरूको क्रममा अधिक मात्रामा भुटान छोडी शरणार्थी भई भुटानी मगरहरू पनि उक्त क्याम्पमा रहेका छन्। बेलडाँगी क्याम्पका शरणार्थी मगरहरूको मनाई अनुसार शरणार्थीको रूपमा र भूटानमा वसोवास गरिरहेका गरी जम्मा मगरहरूको संख्या अनुमानित दुईलाख रहेको ठोकुवा गरेका छन्। प्रायशः गर्भको बालकदेखि लिएर वृद्ध अवस्थासम्मका मगरहरूमा मातृभाषा ओठ ओठमा झुण्डिएको भेटिन्छ। भुटानी मगरहरूले बचाई राखेको मातृभाषा मगर समुदायको निमित्त एउटा गर्वको कुरा हो। भुटानमा घनावस्ति भएका मगर ठाउँहरू चिराङ, छोकाना, दोरखा, कुन्चलीङ्ग, कालीखोला, कातिके, सलामी, ग्वाङ, सुरे, बडरे, मझुवा, साम्ची, लरीङ, हिले, गेलेम्फु, चाङ्खा, ताला, तोरीबारी, सिप्सु, च्याङबारी, लामीडाँडा, बुङ्थाङ, न्याउली, माङ्टार, दाइफाम, दागाना, दागापेला आदि पर्दछन्। यी ठाउँहरूले मगरहरूको मौलिक पहिचान र अस्तित्वको बोध गराउँदछ भने चिराङ, बडरे, साम्ची, गेलेम्फू बस्तिहरूमा मगरहरूको अत्यधिक वाहुल्यता रहेको छ।

शिक्षाको क्षेत्रमा १० प्रतिशत भुटानी मगरहरू शिक्षित रहेको पाइन्छ भने ५ प्रतिशत सरकारी जागिरे छन्। शैक्षिक हकमा डेढ दर्जन जतिले मात्र वि.ए.अनर्स गर्न सफल भएको देखिन्छ। जुनै पनि समुदायले आफ्नो भाषा संस्कृति लिपि प्रति आवद्ध नै हुन्छन्, त्यसैले होला भुटानी शरणार्थीको रूपमा वेलडाँगी क्याम्पमा रहनु भएका सि.के.पुलामी मगरले आफू वस्ने शिवीरमा "प्राचीन अक्खा लिपि" पुस्तकको आधारमा २०५० साल चैत्रको पहिलो हप्ता देखि मगर भाषा र अक्खा लिपिमा कक्षा संचालन शुरू गर्नु भई निशुल्क पढाई संचालन गरिरहनु भएको छ। शायद मगर भाषा र अक्खा लिपिमा पढाई संचालन गर्ने पहिलो श्रेय श्री सि.के.पुलामी र भुटानी शरणार्थी मगरहरूलाई जान्छ। शरणार्थीको रूपमा रहेर पनि आफ्नो भाषा र लिपिलाई प्राणभन्दा प्यारो ठानेर अक्खा लिपिलाई फलाउने फुलाउने कार्य गर्नु भएको छ। सामाजिक कार्य, भाषा र लिपिप्रति प्रतिवद्धता रहेर जुन कदम अगाडि वढाउनु भएको छ, यो सह्रानीय र प्रशंशनीय देखिन्छ। ३३ जना विद्यार्थीहरूलाई तीन समुहमा विभाजन गरी पढाई रहनु भएको छ भने उहाँलाई होस्टेमा [illegible]लाल बहादुर पिठाकोटे मगरले दिनु भएको छ। वहाँले साना [illegible] नानीहरूलाई मातृभाषामा र अक्खा लिपि पढाई संचालन गर्नु [illegible] छ। सि.के.पुलामी मगरसंग अध्ययन गरिरहेका विद्यार्थीहरू मनबहादुर मगर, ज्ञानबहादुर मगर, हस्तबहादुर मगर, नरबहादुर [illegible] मन्जु थापा मगर, वीरबहादुर आले मगर, अलबहादुर मगर, डालमाया मगर, मनमाया थापामगर, पवित्रा थापा मगर, मीनाकुमारी [illegible]मी मगर, देवेन्द्र मापचन मगर, रामबहादुर थापा मगर, विष्णुमाया पुलामी मगर, भीमा मापचन मगर, निका मापचन पुलामी मगर, तील माया गाहा मगर, पदमसिं मगर, हेम गुरूमछाम् मगर, विर्ख पिठाकोटे मगर, बिन्दा समाल मगर, रूपा आले मगर, मीना आले मगर, रामलक्ष्मी क्यापछाकी मगर, तुला लुङ्गेली मगर, देवी दर्लामी मगर, मनबहादुर थापा मगर, मानसिं दर्लामी मगर, नरबहादुर आले मगर र अमृता खपाङ्गी मगर रहेको छ। त्यस्तै लालबहादुर पिठाकोटेसंग अध्यनरत साना विद्यार्थीहरूमा लोकबहादुर मगर "क" इन्द्रबहादुर मगर, लोकबहादुर मगर, "ख" खडकबहादुर मगर, डुकुमाया मगर, फूलमाया मगर, भीमप्रसाद मगर, आइतसिं मगर, मनिकुमार मगर, इन्द्रबहादुर मगर, भीमप्रसाद मगर, गंगाराम मगर, पिरथिमान मगर, रेनुका मगर, अरून मगर, लक्षीमाया मगर र मनमाया मगर छन्।

लगनशिलता सामाजिक चेतनाको निमित्त सामाजिक कार्यकर्ता भई अग्रसर हुनुहुन्छ-सि.के. पुलामी मगर र लालबहादुर पिठाकोटे मगर। त्यही बुझेर होला लाफा परिवारले मगर भाषा र लिपि प्रतिको निष्ठा र विशिष्ट योगदानको उच्च कदर गर्दै लाफा विशिष्ट सम्मान पत्र" प्रदान गर्ने निर्णय गरेको छ। सायद वहाँहरू जस्तो व्यक्तित्वबाट हामी सबैले पाठ सिक्नु नितान्त आवश्यक छ।

हुर्रा...............

गाइएको पाइन्छ। जस्तै :-

केटाः- काटीमा कुटी लै लै कौवाको मासु खाउँ भने घिन लाग्छ। देशै रमाइलो......................

बैनीको हातैमा लै लै सुनैको औंठी लाउँ भने रिन लाग्छ।

देशै रमाइलो......................

केटीः-तीरीमानी तीरी लै लै मुरली बज्यो बाँसको कप्टेरो ।

देशै रमाइलो ....

जानेको थिएन लै लै चिनेको थिएन बोलाउन अप्ठेरो।

देशै रमाइलो............

यो नृत्यले पूर्वी भेगमा मगरजातिहरूलाई मरात्र नभइ अन्य जातिहरूमा समेत लोकप्रिय, आकर्षक भएको कारणले प्रभावित जातिका मानिसहरूसहित सामेल भइ नाच्न उत्सुक देखिन्छन्। मगरहरूले यस समूह नृत्यमा सबैलाई स्वागत गर्दछन्। कसैप्रति छेक थुन गरिएको देखिन्दैन। यस समूह नृत्यमा यतिनै संख्या रहने भन्ने कुनै नियम छैन । यो नाच विशेषतः- तिहारको औंसि देखि पूर्णीमा सम्म लगातार १५ दिन सम्म नाच्ने गरेको पाइन्छ। बैसाखेपूर्णीमा ,मेला, हाट बजार,लगायत अन्य पर्वहरूमा पनि नाच्ने गर्दछन्। यस नाचमा प्रयोग हुने बाधबादनका साधनहरूमा मादल, मुरली, घुंघुरू, झ्याली तथा मुजुरानै मुख्य हुन। यो समूह नृत्य हुर्रा नाच हुर्रे नाचको नामले त्यस भेगका जातिहरूको जनजिब्रोमा प्रसिद्धि पाएको छ। ❋

विशेष धन्यवाद :-

यम थापा मगर/ हंस दर्लामी मगर/ चक्रबहादुर थापा मगर/ होम राना मगर/ आलोक थापा मगर

2015 01 02

Raahaa, year 1, nmbr 2, aswin/Chaitra, 2051